

De effectiviteit van de eedaflegging

Philip Wallage

“Ik bin my der bewust fan dat ik as accountant hannelje yn it algemien belang. Ik oefenje myn berop út mei in profesjoneel krityske ynstelling. Yn it útoefenje fan myn berop as accountant lit ik my liede troch fûnemintele begjinsels fan yntegerens, objektivens, fakbekwamens en soarchfâldigens en fertroulikens. Ik hâld my oan de wetten en regeljouwing dy't op myn berop fan tapassing binne. Myn profesjonaliteit bringt mei dat ik gjin hannelings ferrjochtsje dêr't ik fan wit of hear te witten dat dy it berop fan accountant yn diskredyt bringe kinne. Sa wier helpe my God almachtich/dat ûnthjit ik/dat ferklearje ik.”

Zo luidt de tekst in artikel 2 van de Verordening op de beroepseed voor accountants zoals deze in mei 2016 door de ledenvergadering van de NBA is aangenomen. Van alle ingeschreven actieve accountants wordt verwacht dat zij deze eed in het Nederlands, Fries of Engels, voor 1 mei 2017 afleggen. Bij onderstaande gelegenheden wordt het publiek afleggen van de eed mogelijk gemaakt.¹

- Leden(groep)vergaderingen
- Afdelings- en kringvergaderingen
- Diploma-uitreiking (nieuw afgestudeerden)
- Nieuwe-ledenbijeekomst
- Spitsuursessies
- Accountantsdag
- Dag van de financial
- Incompany (bij meer dan 20 accountants)

Effectiviteit

In het mei-nummer van het MAB betoogde Eva Eijkelenboom dat de beroepseed voor accountants in theorie meerwaarde kan bieden maar in de praktijk zijn waarde zal moeten bewijzen. Voor zover ik na heb kunnen gaan heeft tot op heden weinig onderzoek naar de effectiviteit van een professionele eed plaatsgevonden. Wel leert onderzoek onder medici dat het afleggen van een eed als belangrijk wordt ervaren bij het aanmeten van een professionele identiteit (Theunissen, 2008). Ook met betrekking tot de recent ingevoerde bankierseed bestaan vragen over de effectiviteit. Redenen zijn onder meer de veelheid aan verschillende diensten die een bankier levert en de complexiteit van de besluitvorming (Boatright, 2013). In een recent onderzoek onder bankmedewerkers en klanten is de twijfel over de effectiviteit als volgt verwoord: *“The results make it doubtful whether a banker's oath can meet expectations; rather, it is merely the capstone in an attempt to promote integrity and restore confidence in the financial sector”* (Loonen & Rutgers, 2016). Ondanks dat het nog onduidelijk is hoe de effectiviteit van een beroepseed kan worden gemeten is het aannemelijk dat het afleggen van een eed (een positieve)

invloed heeft op toekomstig gedrag. Deze aannemelijkheid kan worden verhoogd door:

- de eedaflegging zo te organiseren dat het eedaflegmoment langdurig in het geheugen vast komt te liggen;
- het nodige onderhoud te plegen door de eedaflegger periodiek te confronteren met de morele verplichting die is aangegaan.

Beide mogelijkheden zal ik nader toelichten

Emotioneel eedaflegmoment

De eedaflegging heeft zowel private als publieke implicaties. De eed raakt immers zowel de persoon van de eedaflegger als degenen ten behoeve van wie de eed wordt afgelegd. De eedaflegger wil zijn persoonlijke commitment uitspreken en zich zodoende vereenzelvigen met de beroepsgroep. Soeharno spreekt in dit verband over cohesie die ontstaat door het toetreden tot de ‘eedgemeenschap’. Elke keer dat een eed wordt uitgesproken ervaart de eedgemeenschap dat zij samenhangt door de uitgesproken gemeenschappelijke kernwaarden (Eijkelenboom, 2016, p. 206). Met de private kant zit het dus wel goed. Nu de publieke kant. Dat zijn degenen ten behoeve van wie de eed wordt afgelegd en vertrouwen ontlenen aan de (morele) verplichting die de eedaflegger aangaat. Maar wordt het maatschappelijk verkeer uitgenodigd om bij de eedaflegging aanwezig te zijn? Dat lijkt niet het geval. Alleen de eedgemeenschap zelf is aanwezig. Als dat maar geen private, emotionele, louter zichzelf bevestigende, bijeenkomst wordt.

Ik stel daarom voor het maatschappelijk verkeer te laten vertegenwoordigen door een andere sociale groep waartoe de eedaflegger behoort. En wel door de directe familie. Het is de familie die de eedaflegger het beste kent en veelvuldig waarneemt. Daar komt bij dat onethisch professioneel gedrag mogelijk - samengaat met of - leidt tot onethisch gedrag in de privésfeer. Dergelijk gedrag is door de directe omgeving waarneembaar maar wordt dikwijls niet tijdig opgemerkt. Daarom lijkt het mij goed als de directe familie na de eedaflegging wordt opgeroepen om waar nodig de eedaflegger te wijzen op de morele verplichting die met het afleggen van de eed is aangegaan. Het gaat wat ver om ook de familie (moreel) te vragen hiertoe een eed af te leggen. Er zijn natuurlijk vele alternatieven denkbaar maar mijn punt is dat voorkomen moet worden dat een emotioneel eedaflegmoment ertoe leidt dat de eed onvoldoende mentaal indaalt.

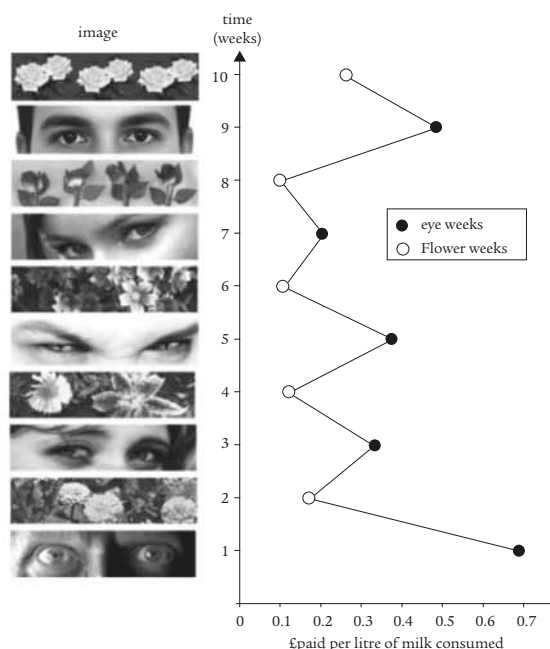
Periodiek onderhoud

Een andere vraag luidt hoe lang een afgelegde eed waarde behoudt. Volgens een recente NBA-peiling onder

accountants heel lang. Want de meest gemaakte opmerking luidt: “Onzin een jaarlijkse vernieuwing van de eed” (100 respondenten van de 1.730). Maar hoeft op een eenmaal uitgesproken eed niet te worden afgeschreven? Met andere woorden blijft deze een professioneel leven lang effectief? Dat verwacht ik niet. Er is onderhoud nodig. Dat kan door periodiek aan een uitgesproken morele verplichting te worden herinnerd. Dat hoeft niet in grote zalen en onder grote druk maar kan ook door gebruik te maken van subtiele psychologische fenomenen, zoals “subliminal visual cues”. Dergelijke cues zijn woorden, plaatjes of symbolen die het onbewuste bereiken maar die zo snel en kort zichtbaar zijn dat geen tijd bestaat om deze bewust te verwerken en te interpreteren. Een niet bewust opgevangen subtiele hint kan het gedrag beïnvloeden. Zo lieten Bateson et al (2006) studenten een glas melk kopen waarbij werd gevraagd daartoe geld in een blikje te stoppen. Toezicht daarop ontbrak. Boven het blikje hing een foto met bloemetjes. Deze foto werd vervolgens wekelijks verwisselt met een foto van twee ogen. En wat bleek? In de week met de foto van ogen werd drie keer zoveel geld in het blikje gestopt dan in de weken met de bloemetjesfoto aan de muur (figuur 1).

De onderzoekers vermoeden dat het plaatje van de twee ogen “coöperatief gedrag” (overeenkomstig de eed) stimuleert door de perceptie van “being watched”. Zij stellen dat “the human perceptual system contains neurons that respond selectively to stimuli involving faces and eyes and it is therefore possible that the images exerted an automatic and unconscious effect on the participants’ perception that they were being watched” (Bateson et al., 2006). Hieruit volgt dat ook bijzonder kleine cues, zoals een foto van twee ogen aan een muur, het gedrag sterk kunnen beïnvloeden. Om de effectiviteit van de eed gedurende het gehele professionele leven zo veel mogelijk te waarborgen, zou

Figuur 1 Betaald bedrag per liter melk als functie van week en type foto (Bron: Bateson et al., 2006, p. 413)

het goed zijn als de eedaflegger periodiek met de eed wordt geconfronteerd. Dat kan door het volgen van trainingen maar ook door blootstelling aan subtiele “subliminal visual cues”! ■

Prof. Dr. Ph. Wallage is hoogleraar Accountantscontrole aan de Universiteit van Amsterdam/Vrije Universiteit.

Noten

■ Zie <https://www.nba.nl/Actueel/projecten/Project-Toekomst-Accountantsberoep/Beroepseed/>. Aspirant ingeschrevenen worden verzocht tijdens de diploma-uitreiking dus voorafgaand aan de inschrijving in het accountantsregister deze beroepseed af te leggen.

Literatuur

- Bateson, M., Nettle, D., & Roberts, G. (2006). Cues of being watched enhance cooperation in a real-world setting. *Biology Letters*, 2(3): 212-214. Geraadpleegd op <http://rsbl.royalsocietypublishing.org/content/roybiolett/2/3/412.full.pdf>.
- Bergland, C. (2014). Subliminal cues impact motivation, endurance and longevity. December 10, 2014. Geraadpleegd op <https://www.psychologytoday.com/blog/the-athletes-way/201412/subliminal-cues-impact-motivation-endurance-and-longevity>.
- Boatright, J.R. (2013). Swearing to be virtuous. The prospects of a banker's oath. *Review of Social Economy*, 71(2): 140-165.
- Eijkelenboom, E.V.A. (2016). De beroepseed voor accountants nader bezien. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 90(5): 203-210.
- Loonen, T., & Rutgers, M.R., (2016). Swearing to be a good banker: Perceptions of the obligatory banker's oath in the Netherlands. *Journal of Banking Regulation*, advance online publication 17 February 2016. doi: 10.1057/jbr.2016.2.
- Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). Verordening op de beroepseed voor accountants. NBA: Amsterdam. Geraadpleegd op <https://www.nba.nl/Actueel/De-Beroepseed/Beroepseed/>.
- Theunissen, C. (2008). It's about time we had a professional oath in psychology. *Australian Psychologist*, 43(1): 55-60.